

נסע אחר

יוני 2007 < גיליון 189

פרויקט מיוחד

אגמים

כשהמים הם מרכז החיים

קו הרקיע
ניו יורק מטפסת
לגבהים חדשים

אלכסנדר הגדול
שיקום נחל אלכסנדר,
העשור הבא

ענקים וגמדים
ההפתעות התתימיות
של פפואה ניו-גיני

קסמים ובוץ
חידוש המסגד בג'נה
שבמאלי. תיעוד נדיר

זרם התודעה

בעיני הטיבטים האגמים הם מראה ארצית לצלילות הרקיע ולעננים החולפים בו – משל לתודעה הצלולה ולמחשבות המכסות עליה | כתב וצילם: יותם יעקבסון

קערת מתכת ממורקת. מטרת התרגול היא להביא לצלילות תודעתית, המשולה לאגם רוגע, נטול אדווה, שבו משתקפים שמים ללא ענן.

אסור לפגוע באגם

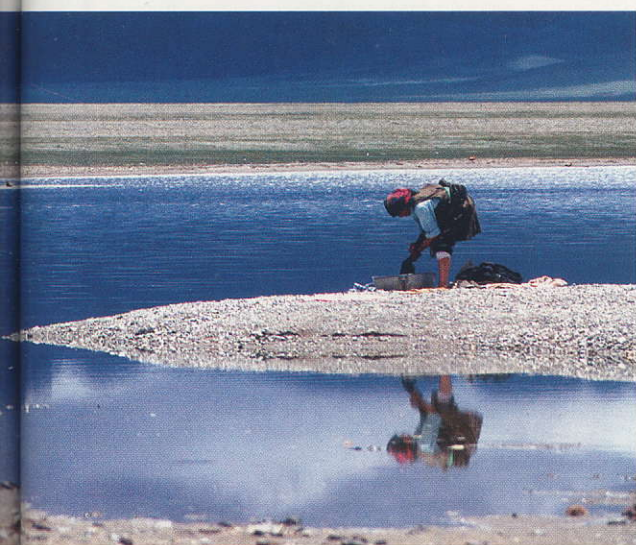
חבלי ארץ גדולים בטיבט משופעים באגמים. יש זעירים, כמה מהם אפילו אינם מופיעים במפות, אחרים גדולים ורחבים. אף שלכל האגמים בטיבט יש ממד של קדושה, יש אגמים שרואים בהם קדושה יתרה: אגם מנסרובאר (Manasarovar) מדרום להר קאילש (Kailash) שבעצמו נחשב מקודש, אגם קוקונור (Kokonor), הגדול מכולם, ששוכן בקצה הצפוני-מזרחי של הרמה, וכן האגמים נאם טסו (Nam Tso), להאמו לה טסו (Lhamo La Tso) ויאמדרוק טסו (Yamdruk Tso) במרכז טיבט. אחד המושגים החשובים ביותר להבנת תרבותה של טיבט הוא מושג ה"להא" (Lha), המתורגם לרוב כ"נפש". להא היא כוח חיות אינדיווידואלי המזוהה פעמים רבות עם הנשימה. אף שהלהא

לעיתים נדמה שבטיבט השמים והמים מתלכדים ומתמזגים לצלילות אחת. שמי טיבט, שעננים יפי צורה חולפים בהם תדיר, משתקפים במי האגמים הצלולים ורבי הגוונים של הארץ המופלאה הזאת. לעתים במסעם הרחק מעין הצופה נראים העננים כאילו הם נושקים להשתקפויותיהם במים ומתלכדים עימן, כמו מבטלים ניגודים של ארצי ושממי, גבוה ונמוך, קודש וחולין.

כשניצבים מול שמי טיבט ואגמיה, מבינים טוב יותר את אחד המשלים הנפוצים ביותר של הבודהיזם לגבי התודעה. בדת הבודהיסטית מקובל כי טבעה של התודעה צלול לעד, וכי צלילות זו מתכסה מדי פעם במחשבות, קלילות וכבדות, ורודות ושחורות, בדומה לעננים המסתירים את עין הרקיע. הטיבטים רואים באגמים מראה ארצית גדולה לצלילות הרקיע ולעננים החולפים בו. באופן דומה אפשר לראות מאמינים זורים שוב ושוב, בתנועות קצובות, גרעיני חיטה ואבני חן על

→ אגם נאם טסו. הטיבטים מאמינים שאגמים מכילים את רוחן של ישויות מגינות ומבורכות

→ דגלי תפילה בודהיסטיים טיבטיים על שפת אגם נאם טסו. הדגלים אמורים לשאת את הברכה למקומות שאינה נמצאת בהם

מים עומדים

מבחינה אקולוגית, מסביר פרופ' אביטל גזית מאוניברסיטת תל אביב, אגמים נמנים עם מקווי מים עומדים. יש הבדל גדול מאוד מבחינת הדינמיקה והביולוגיה כשמדובר במים עומדים: חילוף המים בהם אטי, וכמות המים האגומה גדולה מכדי שתיווצר זרימה של ממש. מלבד זאת, במים עומדים נוצרות שכבות תרמיות - כלומר שכבות של מים המונחות זו על גבי זו ולכל אחת מהן טמפרטורה שונה. באגמים חמים קיים שיכוב תרמי בקיץ בלבד. באגמים קרים (המכוסים קרח בחורף) ייתכן שיכוב תרמי גם בחורף. בקיץ שכבת המים העליונה חמה והתחתונה קרה, ואילו בחורף המצב הפוך - השכבה החמה היא התחתונה. השיכוב התרמי יוצר גם שיכוב כימי. בקיץ השכבה העליונה עשירה בחמצן, ואילו השכבה הקרה שמתחתיה מאבדת בהדרגה את החמצן עד שהיא הופכת לחסרת חמצן - והדבר משפיע על צורות החיים שיכולות להתקיים בכל שכבה. כך, אף שפיזית מדובר באגם אחד, בקיץ קיימים למעשה שני אגמים המונחים זה על גבי זה. [גלי וולוצקי]

היום רואים גופי מים קטנים שהתנתקו מגוף המים המרכזי או שיבשו כליל.

משכן לאלים

אחד האגמים היפים והמקודשים ביותר במרכז טיבט הוא נאם טסו. כמו שנהוג במבנים, מנזרים וערים מקודשות, גם את האגמים המקודשים נהוג להקיף ברגל. אחת ההקפות המקובלות בטיבט היא של אגם זה, שאורכו כשבעים קילומטרים ורוחבו שלושים קילומטרים. משך ההקפה הוא כשבועיים, ועורכים אותה דווקא בעיצומו של החורף, כששפכי הנחלים קפואים ואפשר לחצותם.

בפינתו הדרומית-מזרחית של אגם נאם טסו ישנה לשון יבשה צרה - מעין חצי אי - ושמה טאשי דו (Tashi Do). ייחודו של חצי האי בסלעי משקע מתקופה שקדמה להתרוממות הרמה הטיבטית. על הסלעים הגירניים האלה חלה בליה קרסטית ונוצרו בהם מערות עמודים. בין שני עמודים גדולים הסמוכים זה לזה רואים הטיבטים משכן ללהא של צמד אלים מגינים, החיים גם באדם. עולי הרגל מתפללים שם ותולים האלה דגלי תפילה צבעוניים וצעיפי קטאק לבנים, המסמלים את טוהר המידות שהם מציעים מעצמם לישויות העליונות. בהמשך נמצא עוד עמוד סלע, הנחשב לאחד ממשכניו של גורו רינפוצ'ה, שלפי המסורת הטיבטית הביא את האמונה הבודהיסטית לטיבט וטיהר את הארץ מאלמנטים שליליים שהיו בה לפניו.

בסמוך אליו נמצא מעגל של דגלי תפילה. כאן נוהגים עולי הרגל להתפלל על שפת האגם ולזכות בברכת הישויות שנמצאות בו על ידי לגימת מלוא החופן ממימיו ומשיחת היתר על המצח והשיער. אולי אז, כשהם נושאים את פניהם צרובות השמש מעלה, הם יכולים להבחין שהמחשבות החולפות בתודעתם כמוהן כעננים חולפים בשמים. ☉

אף שמי האגמים בטיבט צלולים ועשירים בדגה, לא תראו אנשים הטובלים במימיהם או דגים בהם. פשר האיסור נוגע לדיני הקבורה בטיבט. הקבורה המקובלת ביותר היא "קבורת שמים", שבה מוצע הגוף כמנחה לנשרים, באי כוחו של האוויר (ראו מסע אחר 174), אולם יש צורות קבורה אחרות, ובהן קבורת מים - שבה משליכים את גופת המת לנהר או לאגם. בקבורת המים הדגים מכלים את גופו של המת, ולכן הטיבטים נמנעים מאכילת הדגים.

→ יאמדרוק טסו. בשל הפרש הגבהים שבין האגם לעמק שמתחתיו, נחפרה תעלה שמוקזת את מימיו לצינור ומפעילה תחנה לייצור חשמל. מאז מפלס האגם יורד

צ נובסת באגם נאם טסו

חינית לגוף הפיזי והמנטלי, ביכולתה לעזוב את הגוף ולשוטט. לפי האמונה, להא של אדם יכולה להימצא גם באובייקטים חיצוניים (סלע, עץ, אגם, הר), ומתקיימים בינה ובין האדם יחסי גומלין מעניינים. כך, למשל, אם נפשו של אדם נמצאת בהר וההר נחצב, רבים הסיכויים שהאדם יחלה. הטיבטים מאמינים שהאגמים מכילים להא של ישויות מבורכות ומגינות, בפרט האגמים המקודשים ביותר, ולכן רואים בכל פגיעה בהם אסון גדול. באחד האפוסים הטיבטיים המוכרים, על אודות הגיבור גסר (Gesar), מתוארת מלחמתו בשדה רעה. במאבקו בה כרת גסר את עץ הלהא שלה ורוקן את המים מהאגם שבו הלהא שהתה, אבל נכשל, כי לא חיסל כבשה אחת, שגם בה היתה להא.

על רקע הסיפור הזה קל יותר להבין את התקוממותם של הטיבטים נוכח השימוש ההידרואלקטרי שעושים הסינים בכמה מהאגמים. הדוגמה המובהקת ביותר נוגעת ליאמדרוק טסו, הנמנה עם האגמים המקודשים ביותר. הדרך אליו מלהסה (Lhasa) הבירה חוצה את עמק יארלונג טסנגפו (Yarlung Tsangpo) ומעפילה אל מעבר ההרים קמבה (Kamba-la), שגובהו 4,400 מטרים מעל פני הים. ממרומי מעבר הרים זה מתגלה לראשונה האגם. בדרך כלל מימיו עוטים גון טורקיז מסחרר שנעשה עמוק יותר במקומות שעליהם מוטל צל העננים. מפאת הפרש הגבהים הגדול שבין האגם לעמק יארלונג שמתחתיו, הוחלט לחפור תעלה שתנקז את מימיו לצינור, ולהפעיל באמצעות הזרימה תחנה לייצור חשמל. חרף מחאתו של הפאנצ'ן לאמה (איש הדת הבכיר ביותר בטיבט מאז גלות הדלאי לאמה) נחנכה בשנת 1997 תחנת החשמל, ומאז מפלס האגם יורד בהדרגה. אקולוגים טוענים שהאגם יתייבש בתוך כעשרים שנה. מכיוון שצורתו מוארכת, מעוקלת ורבת מפרצים, כבר

יوتם יעקבסון - כותב, מצלם, מדריך טיולים בישראל ולאורך נתיבי הסחר הקדומים באסיה. מרצה בלימודי סקרפולציה. yotamj@017.net.il

